

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor 1934.

(Danz e. a.)

steun mag niet langer achterwege blijven. Dat de mensch van brood alleen niet kan leven en ook geestelijk voedsel, ontwikkeling en ontspanning behoeft, wordt algemeen erkend. Maar geestelijk voedsel heeft geen uitwerking in een lichaam, dat onvoldoende gevoed en verzorgd wordt. En een kleine versnapering, waaraan wij allen wel eens behoefte hebben, is voor de jeugdige werklozen onontbeerlijk.

Gezinshoofden, wier inkomen aan loon of steun hoogstens voldoende is om het naakte levensonderhoud te bekostigen, kunnen moeilijk van hun tekort nog iets afzonderen voor dit doel, en het is voor de jeugdige werklozen zeer deprimeerend, zelfs in gevallen als er nog iets van het inkomen gemist kan worden, de hand op te houden.

Dit verlangen naar een geldelijken steun leeft niet alleen in onzen kring. In de algemeene vergadering van het R.-K. Werkliedenverbond, waarover ik zoeven sprak, is ook dit punt ter sprake gekomen en de wenschelijkheid van een kleine financieele toelage betoogd.

In een rapport van deze vakcentrale: Katholieke jeugdwerkloozenzorg, schrijft de 2de-secretaris de heer Veldman onder het hoofd: „Wat de Overheid niet deed”:

„Trots herhaalde aanvraag van de zijde der jeugdbeweging, arbeidersbeweging en landelijke commissies, bleek de vorige Regeering niet bereid subsidie te verleenen voor:

- a. het ontspanningswerk;
- b. kampwerk;
- c. zakgeld.

Er is, gezien den nood, alle aanleiding om met den allergrootsten aandrang de nieuwe Regeering opnieuw te vragen voor deze drie voornamen punten van jeugdwerkloozenzorg wel financieelen steun, wel subsidie te verleenen.”

De landelijke commissie ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid heeft o. m. de stelling op haar program dat:

„Eenige toelage moet worden toegekend aan jeugdige werklozen, waarvan de uitkeering afhankelijk moet worden van het bezoek aan de voor hen opgestelde onderwijs- en ontwikkelingsgelegenheden.”

Vakbeweging, jeugdbeweging en andere organen, die zich het lot der werkloze jeugd bijzonder aantrekken, zijn het er over eens, dat door de Overheid meer gedaan dient te worden dan tot dusver het geval was. Het is een algemeen maatschappelijk en staatkundig belang, dat de werkloze jeugd zoo ruim mogelijk geholpen wordt. In de eerste plaats door het verschaffen van arbeid en verder door het verstrekken van onderwijs, ontwikkeling, ontspanning en financieelen steun.

De heer **Andriessen**: Mijnheer de Voorzitter! Het is mijn voornemen, bij het maken van eenige opmerkingen gemakshalve de Memorie van Antwoord, voor zoeveel noodig, op den voet te volgen. Mijn eerste opmerking betreft de „verbindendverklaring der collectieve arbeidsovereenkomsten”.

In het Voorloopig Verslag is den Minister gevraagd, waarin zijn principieele bedenkingen bestaan tegen wettelijke verbindendverklaring van collectieve arbeidsovereenkomsten.

De Minister antwoordt, dat hij beantwoording van deze vraag op dit oogenblik van weinig waarde acht, daar z. i. de huidige omstandigheden ten eenenmale ongeschikt zijn voor invoering van zulk een verbindendverklaring en stappen in die richting dan ook niet te verwachten zijn.

De principieele bedenking van den bewindsman is deze: dat de Overheid zich daardoor begeeft op het gebied der loonregelingen, een gebied, dat in het algemeen het hare niet is, doch van nature behoort aan de partijen van werkgevers en arbeiders.

Zóó gesteld, kan men het, voor wat betreft de taak der Overheid op dit gebied, met den Minister eens zijn. Maar volgt uit deze stelling, dat het principieel ontoelaatbaar is, dat de Overheid een collectief contract, ook voor wat het loon betreft, bindend verklaart?

Naar mijn meening is dat stellig niet het geval.

Vooreerst, Mijnheer de Voorzitter, kan de Overheid niet bin-

(Andriessen.)

dend verklaren, als er geen contract is. Bindendverklaring veronderstelt dus, dat partijen, aan wie dat van nature toekomt, een overeenkomst, dus ook loonregelingen hebben getroffen. De Overheid sanctionneert dus slechts, wat m.i. nog iets anders is dan zich in den zin van den Minister op het gebied der loonregelingen begeven. Hier rijst de vraag: heeft de Overheid dan geen ordenende taak? Mag zij, neen, moet zij niet medewerken, de werkingssfeer van nuttige instituten, als de collectieve contracten zijn, uit te breiden? Licht het niet op haar weg, overeenkomsten, die er op gericht zijn, niet alleen den bedrijfsvrede minstens voor bepaalden tijd te bewaren, maar ook de strekking hebben ter zake van de loonfactor een meer juisten maatstaf dan dien van vraag en aanbod aan te leggen, steviger te fundeeren?

Bestaan er metterdaad principieele bezwaren voor een Overheid het werk van werkgevers en arbeiders te beschermen tegen aanvallen van hen, die dien socialen arbeid niet alleen niet waardeeren, maar uit een voor hen zoo welkome en behagelijke vrijheid de volle consequenties trekken? Is deze taak der Overheid niet te plaatsen binnen de omljsting van het algemeen welzijn, dat deze Overheid te behartigen heeft?

Ik ben, Mijnheer de Voorzitter, van meening, dat de Overheid die taak zich kan toe-eigenen, zonder ook maar in het minst buiten haar bevoegdheden te treden. De Overheid, aldus de Minister, die een collectief contract verbindend verklaart, neemt de verantwoordelijkheid op zich voor de in zoodanig contract neergelegde loonregeling. Die verantwoordelijkheid nu mag de Overheid, naar het oordeel van den Minister, niet dragen, tenzij zeer gewichtige redenen ingrijpen noodig maken.

Mijnheer de Voorzitter! Hier zou ik willen vragen: is metterdaad deze verantwoordelijkheid niet te dragen? Is het feit, dat de organisaties, die de overeenkomst aangegaan hebben en die de niet-aangeslotenen als regel dwingen, moeten dwingen, tot naleving van die zelfde overeenkomst, niet eveneens van beteekenis voor de Overheid voor het vaststellen van den graad van de verantwoordelijkheid naar beide kanten?

Ik ga, de Minister zal dit reeds begrepen hebben, hierbij uit van de opvatting, dat men de beteekenis van een collectief contract voor arbeider, werkgever, bedrijf en samenleving erkent. Doet men dit niet, aanvaardt men de collectieve contracten als zoodanig niet, verkliest men derhalve de lokkende vrijheid in de verhouding tusschen patroon en arbeider, dan, Mijnheer de Voorzitter, kan ik er inkomen, dat men principieele bedenkingen tegen verbindendverklaring heeft.

Op dit standpunt staat echter, voor zoover ik weet, deze Minister niet en vandaar kan ik het met zijn opvattingen te dezer zake niet eens zijn.

Ik kan eveneens niet onderschrijven, dat de huidige tijdsomstandigheden ongeschikt zijn voor de invoering der verbindendverklaring. Naar mijn stellige overtuiging zou de mogelijkheid der verbindendverklaring tal van werkgevers bewegen veel gemakkelijker tot afsluiting van een contract over te gaan, dan dat dat nu het geval is. De onreële concurrentie, die zij nu van niet gebonden zijnde collega's duchten, doet hun huiverig staan, hoewel zij zeer goed weten, dat die concurrentie zelf verwoestingen aanricht, ook voor hun eigen positie, die niet mogen worden onderschat.

De Minister bedenke, dat deze crisistijd tal van slachtoffers maakt, die er niet of in mindere mate geweest zouden zijn, indien, ook op het gebied der arbeidsvoorwaarden, er minder vrijheid en meer gebondenheid zou zijn geweest.

En wanneer de Minister betoogt, dat de kans op bindendverklaring nu mogelijk veel kleiner zou zijn dan dat na toetsing deze binding zou worden geweigerd en daarmee in feite de verkregen overeenkomst vernietigd zou worden, dan dwingt de Minister, Mijnheer de Voorzitter, mij tot de vraag of de inhoud van de bestaande contracten dan z. i. zoo is, dat zij maatschappelijk niet verantwoord of verdedigbaar zouden zijn? Ik kan dat, Mijnheer de Voorzitter, vooralsnog niet aanvaarden, wijl ik van oordeel ben, dat, niet het minst in dezen tijd, er voldoende krachten werkzaam zijn om den inhoud van een collectieve arbeidsovereenkomst aan redelijke grenzen te binden.

31ste VERGADERING. — 6 MAART 1934.

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1934.

(Andriessen.)

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, hoop ik, dat de Minister zijn standpunt nog eens opnieuw zal bekijken. Wellicht zijn dan ook op dit gebied nog stappen van hem te verwachten.

Op de tweede plaats, Mijnheer de Voorzitter, wil ik eenige cogenblikken stilstaan bij het onderwerp: Kindertoeslagfonds. Ik doe dat aarzelend. Niet om de zaak zelf, maar wel, omdat de Minister, erkennend overigens, dat de instelling van een Rijkskindertoeslagfonds een vraagstuk van groote principieele en maatschappelijke beteekenis is, blijkens de stukken van een gedachtenwisseling over dit onderwerp moet afzien.

Dit standpunt van den Minister, Mijnheer de Voorzitter, be- treur ik. Ik erken volledig, dat wij leven in een moeilijken tijd en dat de middelen om een Rijkskindertoeslagfonds te voeden, niet gemakkelijk te vinden zijn. Evenwel meen ik toch, dat er ernstig gepoogd moet worden de verwezenlijking van het hierbe- doelde fonds een stuk dichterbij te brengen. Er staan hierbij, naar mijn opvatting, groote belangen op het spel.

Ontkend kan niet worden, dat de kinderrijke gezinnen, door tal van omstandigheden, in de verdrukking geraken. Ik behoef deze omstandigheden, Mijnheer de Voorzitter, hier niet nader aan te geven; zij zijn ook den Minister bekend.

De economische nood, waarin tal van deze gezinnen verkeerden, doet hen reikhalzend uitzien naar een materieele hulp, die voor hen van groote beteekenis moet worden geacht.

Het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat door deze hulp niet alleen de hierbedoelde gezinnen geholpen worden, maar dat ook onze Nederlandsche volksgemeenschap door die hulp gediend wordt. Het vereischt, in het oog van velen, Mijnheer de Voorzitter, een bepaalde dosis moed, om deze stelling te verkondigen, maar ik waag het er op.

Wanneer de goede zeden, de verhooging en instandhouding van onze volkskracht, ook door het scheppen van grootere economische mogelijkheden voor de hierbedoelde gezinnen, worden gediend — en dat is, Mijnheer de Voorzitter, naar mijn stellige overtuiging het geval — dan moet, zoo even mogelijk, die hulp geboden worden. Steun bieden aan het groote gezin beteekent in stand houden van de werkplaatsen — om met een bekend schrijver te spreken —, waar wilskracht wordt gesmeed en karakters worden gestaald, waarbij ook herinnerd mag worden aan het woord van prof. Cort van der Linden, dat hij in 1877 schreef in *De Gids*: de vermeerdering der bevolking is de veer van het leven.

Wanneer de Minister, Mijnheer de Voorzitter, in zijn Memorie van Antwoord betoogt:

„Dat sociale hervormingen, welke geld zouden kosten, niet mogen worden te gemoet gezien, behoeft niet uit te sluiten, dat aan niet geld vragende hervormingen aandacht wordt gegeven.”,

dan zou ik daar ook den Minister met sterken aandrang willen vragen, een onderzoek naar de werkelijke financieele beteekenis van een Rijkskindertoeslagfonds te willen doen instellen. Dat is geen geld vragende hervorming, maar het is een arbeid, Mijnheer de Voorzitter, waarvoor duizenden gezinnen in het land den Minister dankbaar zullen zijn.

Wanneer de resultaten van dat onderzoek bekend zijn, kan met kennis van zaken over de verdere mogelijkheden geoordeeld worden. Nu is dat in veel mindere mate het geval, terwijl het mijn overtuiging is, dat de werkelijke kosten door zeer velen worden overschat. Ik ben den Minister dankbaar voor zijn onderzoek met betrekking tot kindertoeslagregelingen, welke thans in enkele bedrijven gelden. Doch ik herhaal mijn verzoek: Excellentie, strek dat onderzoek over het geheele terrein uit, in het belang van het kinderrijke gezin.

Het derde punt, waaraan ik eenige aandacht wil schenken, betreft onderafdeeling V (Volkshuisvesting). De Minister deelt in zijn Memorie van Antwoord mede, dat de Regeering, om te voorzien in het tekort aan woningen met huur op zoodanig peil, dat zij overeenstemt met het gedaalde loonpeil, de mogelijkheid van werkverruiming en werkverschaffing als een gelukkige bijomstandigheid aanvaardt. Tevens, dat het geheel der bouw- kosten mede verminderd kan worden, doordat bij den bouw werkverschaffingsloonen worden betaald, terwijl even verder

(Andriessen e. a.)

de Minister betoogt, dat voor den bouw van goedkope woningen ook aan de arbeidsloonen als een niet te verwaarloozen factor in de bouwkosten gedacht moet worden.

Wat deze maatregelen voor de werkgelegenheid voor het eigenlijke bouwbedrijf beteekent, hoop ik in mijn laatste punt nog even aan te duiden. Nu wil ik slechts stilstaan bij de arbeidsloonen van de bouwvakarbeiders en de beteekenis daar- van als factor in den kostprijs der woningen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hier bij mij een staat van de loonen der bouwvakarbeiders, waarin is verwerkt het contractueele uurloon, geldend op 1 Mei 1921 — den hoogsten stand — en zooals ze momenteel geldende zijn. Tevens is de procentelijke verlaging berekend en aangegeven tot welke contractueele jaar- loonen de bouwvakarbeiders komen, wanneer men met een ge- middelde werkloosheid van 8 weken per jaar rekening houdt. Ik merk daarbij op, dat deze gemiddelde werkloosheid zeer positief aan den lagen kant is. Wanneer wij, Mijnheer de Voor- zitter, constateeren, dat er uurloonsverlagingen hebben plaats gehad van 25,5 pct. tot 35 pct. voor de vaklieden; van 27 pct. tot 45 pct. voor de geoefende arbeiders, en van 35 pct. tot 45 pct. voor de ongeschoolde arbeiders, dan meen ik te mogen zeggen, dat deze cijfers voor velen een verrassing zullen zijn.

Ook de jaarloonen zijn, Mijnheer de Voorzitter, m. i. interes- sant. Op basis van de genoemde werkloosheid komen zij aan contractueele jaarloonen, die niet uitgaan boven die van andere vaklieden, integendeel, daar veel beneden blijven.

Wanneer, om slechts eenige middelgemeenten te noemen, de geschoolde arbeiders in plaatsen als Enschede, Tilburg en soort- gelijke gemeenten aan jaarloonen komen van f 1119, de geoefende van f 929 en de ongeschoolde van f 760, dan vraag ik mij af, Mijnheer de Voorzitter, of daarvan ook voor den arbeid aan de hierbedoelde woningen nog wat af moet.

Ik kan niet alle cijfers noemen, maar ik zou, Mijnheer de Voorzitter, u verlof willen vragen, om dezen staat in de *Hande- lingen* op te nemen.

De Voorzitter: Ik stel voor, aan het verzoek van den ge- achten afgevaardigde te voldoen.

Daartoe wordt besloten. ¹⁾

De heer Andriessen: Ik stel er verder prijs op, te verklaren, dat het pogen van den Minister om de door hem gewenschte woningen te verkrijgen, mij sympathiek is. Ik betwijfel alleen ten sterkste of Zijn Excellentie den juisten weg bewandelt, wanneer het in de zooeven genoemde richting gaat. Voor de adstructie van deze meening is noodig een kijk op de beteekenis van den loonfactor voor den kostprijs van de woning.

Ik beroep mij daarvoor op het zg. rapport-Zaalberg, officieel geheeten: „De crisisinvloed op het Bedrijfsleven”, dat in November 1931 op last en voor rekening van het toenmalige Ministerie van Arbeid, Handel en Nijverheid is uitgegeven. In dit rapport nu wordt op bladz. 16 geschreven:

„Men kan aannemen, dat thans in de grootere steden de bouwkosten voor circa 40 pct. uit loon bestaan en voor 60 pct. uit materialen en andere kosten.”

En in „Deel II, van het onderzoek naar den invloed van het arbeidsloon op den kostprijs der producten” wordt op bladz. 15, aan de hand van een opgave van den hoofdinspecteur voor de volkshuisvesting, medegedeeld, dat de loonen en salarissen op het werk betaald, 37,2 pct. van de kosten van de daar ge- noemde woningen bedragen. Dit cijfer gold voor een complex in 1929. De door den heer Zaalberg en de zoo juist genoemde cijfers loopen derhalve niet ver uiteen.

Nemen wij aan, dat de verhoudingen momenteel nog zoo zijn en dat de genoemde percentages uitsluitend loonen van bouw- vakarbeiders zijn. Wat beteekenen dan verlaagde loonen voor den huurprijs? Wanneer wij de kosten van een woning op f 3000 stellen, dan is daarvan de loonpost 40 pct. of f 1200. Neem

¹⁾ Zie noot achter het Verslag.

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1934.

(Andriessen.)

cens een oogenblik aan, dat de loonen, geldend voor deze woningen, met niet minder dan 25 pct. extra worden verlaagd, dan geeft dat een vermindering van f 3000 of 10 pct. van de bouwsom. Rekent men 8 pct. voor rente, aflossing e.d., dan is dat f 24 per jaar of 46 cent per week. Nu mag men uiteraard ook zoo'n bedrag in dit verband niet verwaarlozen, maar wanneer dat resultaat bereikt moet worden ten koste van minstens 1,4 van het loon der bouwvakarbeiders, dan heeft men zich toch wel zeer ernstig af te vragen of dat, ook uit den gezichtshoek der rechtvaardigheid bezien, verantwoord is.

Daar komt, Mijnheer de Voorzitter, nog iets bij. In het jaarverslag van den hoofdinspecteur van de Volkshuisvesting over 1932 wijst deze hoofdinspecteur, de heer van der Kaa, op verschillende, op de woningexploitatie drukkende lasten. Hij zegt, dat de kosten van den bouwgrond bepaald worden door den prijs van den ruwen grond, de wijze van verkaveling en de kosten van bouwrijp maken. Daarnaast noemt hij: kosten van rioolaansluiting, tarieven voor uitloozing op de gemeentelijke rioleering en voor de waterleiding, straatbelasting en dergelijke. En hij wijst er op, dat in een groote stad van ons land deze kosten door de daling der bouwkosten in zulk een wanverhouding tot de exploitatiekosten zijn komen te staan, dat voor erfpachtscaan, gemeentelijke lasten, als zoeven bedoeld, onderhoud, verzekering en administratie meer dan de helft van de huuropbrengst noodig is, zoodat slechts de kleinste helft voor betaling van rente en aflossing van het bouwkapitaal beschikbaar blijft. Ook dit geeft toch, in verband met den loonfactor, te denken.

Mijnheer de Voorzitter! Het zou interessant zijn over dit onderwerp nog meer te zeggen, doch ik zou te veel tijd in beslag nemen. Ik hoop echter, dat mijn opmerkingen er aan medegewerkt zullen hebben te doen zien, dat de factor loon in den woningbouw lang niet zoo groot is als velen blijkbaar meenen; dat een zeer groote extra verlaging ten opzichte van de huur slechts resultaten oplevert, die omgekeerd evenredig is aan de offers, die er voor noodig zijn, en dat er andere objecten zijn, die voor critisch bekijken in aanmerking komen.

In ieder geval meen ik van den Minister te mogen verwachten, dat, indien onverhoopt stappen in de richting, als in de Memorie van Antwoord bedoeld, worden gezet, met de betrokken organisaties overleg zal worden gepleegd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans aan mijn vierde en laatste punt: werkverschaffing en steunverlening, en wel dat gedeelte, waarin de Minister zijn meening geeft van „objecten van werkverschaffing en werkverruiming”.

Er is in de kringen van het bouwbedrijf reeds geruimen tijd een actie gaande om in het systeem, dat de Regering bij de werkverruiming en werkverschaffing toepast, wijziging te brengen. Deze wijziging zou dan hierin moeten bestaan, dat het bedrijf bij de uitvoering van bepaalde werken ingeschakeld wordt en dat voor productieve werken en het vervoer van overigens normaal werk de normale loonen en arbeidsvoorwaarden zouden gelden.

Is deze actie, Mijnheer de Voorzitter, verklaarbaar? Naar mijn meening wel. Onderschrijvende de noodzakelijkheid van het verschaffen van werk en groote waardeering hebbende voor hetgeen op dit gebied door de Overheid in ons land gepresteerd wordt, lijkt mij toch de meening van het bouwbedrijf zeer wel verdedigbaar.

De grief tegen het systeem is, Mijnheer de Voorzitter, dat niet meer de aard van de te verrichten werkzaamheden, maar in hoofdzaak de meerdere of mindere financiële onmacht van Overheidsorganen bepaalt of het werkverschaffing is. Dat moet stimuleren in de richting van een verlevendige activiteit, met name van die gemeenten, die door de te verkrijgen subsidies belangrijke, in wezen volkomen productieve werken uitgevoerd kunnen krijgen. Afgezien op het oogenblik van de vraag of door de wijze, waarop de werken uitgevoerd worden, een economisch rendement verkregen wordt, dat verdedigbaar is, staat toch vast, dat het bouwbedrijf, waaraan men deze werken onttrekt, nu dubbel door den geesl der werkloosheid getroffen wordt.

Ik vrees, Mijnheer de Voorzitter, dat niet alleen economische

overwegingen bij werkverschaffing gelden mogen. Integendeel, maar wanneer een meer economische uitvoering verkregen kan worden, met behoud van de beoogde moreele voordeelen, dan dient daaraan m. i. meer aandacht geschonken te worden dan tot dusver het geval is geweest.

Wanneer men constateert, dat het graven van kanalen, het maken van rioleeringen, het aanleggen en hernieuwen van straten, het maken van sportparken met bijkomende werken, het bouwen van bruggen en sluizen, het verbeteren of aanleggen van afwateringen, het bouwen van van boerderijtjes in werkverschaffing gebeurt; wanneer men leest, dat bij den bouw van goedkope woningen de mogelijkheid van werkverruiming en werkverschaffing als een gelukkige bijomstandigheid door de Regering zal worden aanvaard.

Wanneer straks f 60 000 000 als eerste begin zal worden beschikbaar gesteld om de werkverruiming ter hand te nemen, zal dit moeten gebeuren in overleg met de arbeidersorganisaties, omdat het niet kan voor de contractuele loonen. Als ik deze dingen zie, Mijnheer de Voorzitter, dan herhaal ik, is de actie voor wijziging volkomen verklaarbaar.

Immers, de beoefenaren van het bouwbedrijf worden ook door de werkloosheid in zeer sterke mate getroffen. Ik behoef voor wat de arbeiders betreft, geen cijfers te geven; zij zijn den Minister ongetwijfeld bekend.

En wanneer dan, op de zoeven aangegeven wijze, belangrijke stukken werk aan het reeds geteisterde bedrijf worden onttrokken, waardoor in dat bedrijf de werkloosheid wordt vergroot, zoodat het economisch effect in feite dikwijls in niet onbelangrijke mate verplaatsing van werkloosheid beteekent; wanneer het gevolg van het hier gewraakte systeem is, dat de ondernemers worden uitgeschakeld en de bouwvakarbeiders voor een deel min of meer permanent tot werkverschaffingsarbeiders gedegradeerd worden, dan is het naar mijn meening, Mijnheer de Voorzitter, volkomen verantwoord niet alleen om aan de verlangens van het bouwbedrijf de meest mogelijke aandacht te schenken, maar daaraan naar vermogen te gemoet te komen.

Dit zou wellicht ook van betekenis zijn met het oog op de kosten van deze werkverschaffing. Er moet, ook bij werkverschaffing als hier bedoeld, een redelijke verhouding zijn tusschen kostprijs en economisch rendement. Kan die verhouding, Mijnheer de Voorzitter, zoo zou ik aan den Minister willen vragen, niet beter worden wanneer het bedrijf wordt ingeschakeld? Wordt het werk niet goedkoper — ook al zal men aan een bepaald werk misschien minder arbeiders plaatsen —, zoodat men de overschietende bedragen weer aan nieuwe objecten dienstbaar kan maken? Zullen zoo de beschikbare gelden niet beter worden besteed en, economisch bezien, er niet meer voor geproduceerd worden?

Het zijn een aantal vragen, met meerdere aan te vullen, waarop het antwoord voor de verder te volgen politiek toch wel van belang is.

Ik heb met genoegen kennis genomen van de mededeelingen, die te dezer zake aan de gemeentebesturen gedaan zijn. Deze mogen een aannemer inschakelen — zij zijn derhalve volkomen vrij en het blijft aan hen overgelaten —, maar de regeling der arbeidsvoorwaarden en van de loonen moeten geheel het karakter van werkverschaffing blijven dragen.

Klopt dit, Mijnheer de Voorzitter, met hetgeen de Minister op pag. 13 van de Memorie van Antwoord schrijft, als hij betoogt:

„Wanneer voor een zg. productief werk normale financiering niet mogelijk is en allerlei omstandigheden het wenschelijk maken, de uitvoering bij wijze van werkverruiming, resp. van werkverschaffing, te regelen, dan dient geval voor geval te worden nagegaan, of voor het bedoelde werk een afzonderlijke loonregeling, meer in overeenstemming met de werkverschaffingsregelingen, tot stand dient te komen.”

Ik meen daarin eenige tegenstrijdigheid te moeten zien en vernem hierover gaarne 's Ministers oordeel.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn meening is, dat normaal werk op normale wijze aan de markt moet komen, d. w. z. via aanbesteding door werkgevers en arbeiders in het bouwbedrijf dient te worden uitgevoerd.

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor 1934.

(Andriessen e. a.)

Verder, dat de organisaties in het bouwbedrijf zich hebben aan te passen aan de eischen, die het algemeen belang momenteel stelt.

Wanneer derhalve objecten, tot het bouwbedrijf behoorend, hetzij door zeer vervoegde uitvoering, hetzij doordat de Regeering zich zeer groote financiële offers moet getroosten, hetzij door zooveel mogelijk uitschakeling van de machine, op andere dan normale wijze moeten worden uitgevoerd, laat de Regeering dan de organisaties in de gelegenheid stellen over die uitvoering en de arbeidsvoorwaarden overleg te plegen, waarbij uiteraard het beslissende woord aan de Regeering moet zijn. Reeds is bij de totstandkoming der laatste C. A. O. overeengekomen, dat het contract niet zal gelden voor werken, waarvoor van Overheidswege arbeidsvoorwaarden zijn opgelegd.

Ik zou daarbij, Mijnheer de Voorzitter, den Minister willen vragen, of ook niet méér dan tot nu toe kan en moet worden uitgezien naar objecten, die niet rechtstreeks tot het bouwbedrijf behooren. Kunnen bijv. bij werkzaamheden, die noodig zijn voor de cultiveering der Zuiderzeegronden, de moderne machines niet wat minder gebruikt worden, ten gevolge waarvan meerdere landarbeiders te werk gesteld kunnen worden? Dit zou tot gevolg hebben, dat ook het min of meer kunstmatig aankweken van bouwvakarbeiders geremd werd.

De Minister make vervolgens deze en andere werken dienstbaar aan de tewerkstelling van jeugdige werklooze bouwvakarbeiders en van hen, die geen steun ontvangen. Wellicht zou de Minister kunnen overwegen om ook bij het geven van voorschotten krachtens de Woningwet voorwaarden te stellen in verband met de tewerkstelling van de hierbedoelde arbeiders. Eén of meer woningen van een bepaald complex zouden bijv. door jeugdige arbeiders onder nader te stellen voorwaarden en onder nader te regelen toezicht uitgevoerd kunnen worden. Onder deze groepen is groote moreele en financiële nood, die door deze tewerkstelling eenigermate kan worden gelenigd.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de Minister ook aan deze verlangens zijn welwillende aandacht zal schenken.

De heer **Heerkens Thijssen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij voorgenomen bij de behandeling der begrooting voor dit Departement slechts een tweetal punten ter sprake te brengen; in de eerste plaats de zorg voor de werklooze jeugd en voorts de wachttijdregeling voor de bezitters van spaargelden.

In de eerste plaats dan iets over de zorg voor de werklooze jeugd. Het is wel voor geen tegenspraak vatbaar, dat het werkloosheidsvraagstuk in den tegenwoordigen tijd een buitengewone beteekenis heeft gekregen door het feit, dat het de jeugd in zoo ruime, in zoo beangstigend ruime mate treft. Ze vindt het bedrijfsleven voor zich gesloten. Het spook der werkloosheid grijnst haar reeds aan vóór nog van arbeid in den gewonen zin des woords voor haar sprake is geweest.

Hoe groot het aantal jeugdige werkloozen is in ons land tusschen 14 en 21 jaar kan slechts bij benadering worden becijferd, omdat daarvan geen officieele gegevens bestaan; zeker is wel, dat de cijfers, die de openbare arbeidsbemiddeling vermeldt, belangrijk blijven beneden het werkelijke aantal.

Op 5 Juli 1933 publiceerde het Centraal Bureau voor de Statistiek cijfers over de Nederlandsch jeugd en haar onderwijs.

Uit deze cijfers is wel niet het juiste aantal op te diepen, maar in ieder geval te constateeren, dat het aantal jeugdige werkloozen in ons land in de tienduizenden loopt. Immers, volgens deze statistiek bedraagt het aantal jongens in de leeftijd van 14 tot 18 jaar, dat in het geheel geen onderwijs meer ontvangt, 174 193, en 18- tot 21-jarigen, die in hetzelfde geval verkeerden, zijn er 188 877, totaal 360 070.

Deze gevallen moeten, wil men een juist beeld krijgen van de grootte van het aantal jongens, die na de lagere school in ieder geval op hun 14de jaar het leven ingaan, worden vermeerderd met het aantal dergenen, die alleen avondonderwijs ontvangen en waarvan men dus kan aannemen, dat zij eveneens em plooi zoeken in de maatschappij.

Deze cijfers bedragen voor de 14- tot 18-jarigen 47 173 en voor de 18- tot 21-jarigen 14 784, totaal 61 957.

Op grond van deze cijfers mag men dus aannemen, dat

(Heerkens Thijssen.)

volgens den toestand op 31 December 1930 (het tijdstip, waarop de cijfers slaan, latere cijfers zijn nog niet ter beschikking) ongeveer 425 000 jongens van de leeftijden tusschen 14 en 21 jaar em plooi zochten.

Wanneer men daarbij voegt de aantallen meisjes, die onder dezelfde omstandigheden verkeerden en waarvan het totaal bedraagt 454 032, dan komt men tot een totaal aantal jeugdige personen, die direct na de lagere school een werkring zoeken, van rond 879 000, waarbij dan nog in de hogere leeftijden komen afgestudeerden van u.o.o., middelbare scholen, nijverheidsscholen, in het algemeen zij, die in een of anderen vorm voortgezet onderwijs ontvingen.

Zoo kan ik dit cijfer opvoeren tot een millioen, zonder te overdrijven. Welk percentage van dit cijfer men moet nemen om het aantal werkloozen onder de jeugdigen vast te stellen, is niet met zekerheid te zeggen. Men mag echter uit bovengenoemde getallen zeker concludereen, dat dit aantal om en nabij de 100 000 zal zijn, aannemende, dat voor het geheele land hetzelfde percentage geldt wat voor kleinere rayons blijkt te bestaan, te weten 10 pct.

Als ik goed geluisterd heb, dan is dit een zelfde cijfer als ik straks uit den mond van den heer Danz heb gehoord. Ik meen, dat die ook het cijfer 100 000 noemde. Ik heb hier kunnen aantoonen, hoe men inderdaad tot 100 000 komen moet.

Wij zien hier een groote schare van jonge menschen, die voorbestemd zijn om de cultuur straks verder te brengen, een ieder op zijn plaats in het wereldleven, en de voorbereiding missen, die deze taak vraagt, o. m. door ze in te schakelen in den gang van het economisch leven. Die kostbare jaren, waarin aanpassing zoo bij uitstek makkelijk gaat, moeten ze doeleloos doorbrengen.

De Regeering sloot haar oogen voor dit probleem niet. Reeds in Maart 1931 ging van het Departement van Binnenlandsche Zaken een circulaire naar de gemeentebesturen, waarin de aandacht op de jeugdwerkloosheid en haar gevaren werd gevestigd en tevens aangespoord om maatregelen te nemen, waardoor nadeelige gevolgen zooveel mogelijk zouden worden voorkomen. Van de zijde der Regeering werd daadwerkelijke medewerking ondervonden. Ook voor 1934 is daarvoor weer een bedrag uitgetrokken doch minder dan in 1933 werd beschikbaar gesteld.

Het is te betreuren, dat aan dit zoo belangrijke werk niet meer geld kan worden besteed. Immers de voorziening in den materieelen en geestelijken nood van de werklooze jeugd is van zoo groot maatschappelijk belang. Een van de vele kanten van dit vraagstuk is de verzorging van de vakopleiding.

Hoe men ook denkt over het stadium, waarin de huidige crisis thans verkeert, wanneer men niet vervalt tot een alle energie doodend fatalisme, bereidt men zich voor om straks, wanneer de tijden gunstiger worden, weer aan te pakken en zijn plaats in de opgaande conjunctuur te behouden. Dat is een Landsbelang, een volksbelang.

Men begint de gevaren, welke dreigen, wanneer in het productieproces niet de noodige geschoolde krachten kunnen worden opgenomen als er hoogconjunctuur komt, allerwege te beseffen.

Eenige cijfers mogen die vrees verklaren. In normale tijden is de metaalindustrie in ons land een belangrijke industrie. Ook vinden daar een groot aantal jeugdige menschen een opleiding. Dat is een levensvoorwaarde voor de industrie. Echter in de laatste jaren werden met de volwassen ook de jeugdige werklieden buiten de bedrijven gehouden, omdat er geen werk was.

Wanneer men de officieele cijfers van den Metaalbond nagaat, blijkt, dat in de daarbij aangesloten bedrijven het aantal jeugdige werklieden in de leeftijden van 14 tot 16 jaar (dus de leerlingleeftijden) is gedaald, vergeleken met het jaar 1929, met 70,6 pct. Dat wil zeggen, dat een belangrijk aantal jongens alleen in de metaalbedrijven zich de gelegenheid ziet ontgaan om zich te bekwalen in een der vakken, die bij de metaalindustrie worden beoefend.

Ten einde in dit euvel zooveel mogelijk te voorzien, is men vakeursussen gaan instellen voor jeugdige werkloozen. Een uitstekend denkbeeld, maar waar moet de practische opleiding worden gegeven?

De gedachte is bij mij gerezen, dat de organisaties van werk-